

Тема 2

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ: ПОНЯТТЯ І ЗМІСТ

План

1. Поняття соціальної роботи з людьми похилого віку. Мета, завдання і принципи соціальної роботи з людьми похилого віку.
2. Зміст соціальної роботи з людьми похилого віку.
3. Технології соціальної роботи з людьми похилого віку.

Література:

1. Віденський міжнародний план з проблем старіння: затверджений Всесвітньою асамблеєю з проблем старіння, Відень, 26 липня - 6 серпня 1982 р. (глава VI).
URL: <http://www.un.org/russian/topics/socdev/elderly/oldactio.htm>
2. Мадридський міжнародний план дій з проблем старіння: прийнятий другою Всесвітньою асамблеєю з проблем старіння, Мадрид, 8–12 квітня 2002 р. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/ageing_program.shtml
3. Мацкевич Ю. Р. Зміст та напрямки соціально-педагогічної роботи з людьми похилого віку. *Вісник Запорізького національного університету*: зб. наук. статей. Серія: Педагогічні науки. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2005. №1. С.60-66.
4. Про соціальні послуги: закон України № 2671-VIII від 17 січня 2019 року.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

Соціальна робота характеризується як багатоаспектна професійна діяльність, що сприяє процесам соціалізації, соціальної інтеграції груп та індивідів, а також спрямована на зміну відносин між людьми та їхнім оточенням, на активізацію здатностей людей виконувати життєві функції.

Соціальна робота з людьми похилого віку – це спеціалізація в соціальній роботі, яка стосується соціальної терапії, здійснення догляду, соціального захисту, допомоги та підтримки людей похилого віку. Особлива увага приділяється соціальній реабілітації людей похилого віку, залучанню їх до різних видів соціальної активності, активної суспільно корисної діяльності, організації дозвілля.

Під соціальною роботою з людьми похилого віку розуміють професійну діяльність, яка здійснюється спеціально підготовленими фахівцями та спрямована на надання індивідуальної допомоги старій людині, її сім'ї або групі осіб похилого віку, які опинилися в скрутному життєвому становищі, через інформування, діагностику, консультування, пряму натуральну та фінансову допомогу, догляд та обслуговування хворих і самотніх, педагогічну і психологічну підтримку; орієнтує старих людей, які потребують допомоги, на власну активність у вирішенні складних ситуацій і допомагає їм у цьому.

Головною **метою** соціальної роботи з людьми похилого віку є відновлення їх здатності до нормального функціонування в суспільстві, створення для них умов, що сприяють їх фізичному виживанню та збереженню їх соціальної активності, покращенню їх соціального здоров'я.

До **завдань** соціальної роботи з людьми похилого віку відносяться:

- створення сприятливих умов для життєдіяльності громадян похилого віку;

- оптимізація системи соціального обслуговування та забезпечення громадян похилого віку;
- забезпечення всебічної підтримки людей похилого віку;
- активізація особистісного та групового потенціалу людей похилого віку, залучення їх до усіх сфер життєдіяльності суспільства;
- забезпечення фактичної рівності громадян похилого віку відносно доступності для них усіх соціальних благ та послуг, культурних цінностей;
- забезпечення дотримання прав та свобод громадян похилого віку.

Соціальна робота з людьми літнього віку базується на принципах, які були прийняті на п'ятдесятій сесії Генеральної Асамблеї ООН в 1995 році. Ці принципи об'єднані у п'ять груп:

1. Принципи групи «незалежність» відзначають, що люди похилого віку повинні мати доступ до основних благ та обслуговування з урахуванням особистісних нахилів і стану, що змінюється, одержувати сприяння в проживанні в домашніх умовах на той час, поки це можливо.

2. Принципи групи «участь» відображають питання залучення людей похилого віку до активного життя в суспільстві.

3. Принципи групи «догляд» стосуються проблеми забезпеченості доглядом і захистом з боку родини, суспільства, держави.

4. Принципи групи «реалізація внутрішнього потенціалу» сприяють в тому, щоб літні й старі люди мали можливість для всебічної реалізації свого потенціалу, щоб для них завжди було відкрито доступ до суспільних цінностей у галузі освіти, культури, духовного життя й відпочинку.

5. Принципи групи «гідність» мають на увазі питання недопущення експлуатації, фізичного й психічного насильства щодо людей похилого віку, забезпечення їм права на справедливе відношення незалежно від віку, статі, расової або етнічної належності, інвалідності або іншого статусу, а також незалежно від їхнього трудового внеску.

У центрі соціальної роботи з людьми похилого віку, незалежно від багаторівневої структури суспільства і наявності ієрархії цінностей особистості, мають бути:

- норми, що регулюють діяльність суспільства стосовно людей похилого віку;
- норми, які визначають обов'язки держави, суспільства стосовно людей похилого віку;
- норми, які визначають права та обов'язки людей похилого віку стосовно держави, людей, самого себе;
- норми, що виступають як ідеали життєдіяльності старшого покоління;
- норми, що коригують взаємовідносини людини й суспільства на різних рівнях: соціальному, міжособистісному та особистісному.

Соціальна робота з людьми похилого віку здійснюється соціальними інституціями для людей похилого віку, які є сукупністю різнопрофільних установ, діяльність яких спрямована на відродження зруйнованих соціально-економічних, політичних, медико-екологічних, правових, психолого-педагогічних та інших умов, що забезпечують на сучасному рівні розвиток і виживання літніх людей, їх повну самореалізацію.

Основними напрямками соціальної роботи з людьми похилого віку є:

- **соціальна допомога** – це забезпечення в грошовій або натуральній формі, у вигляді послуг або пілґ, які надаються згідно з законодавчо встановленими державою соціальними гарантіями щодо соціального забезпечення;

- **соціальне обслуговування** – це сукупність соціальних послуг, які надаються громадянам похилого та старшого віку в домашніх умовах або спеціалізованих закладах та спрямовані на задоволення потреб, необхідних для нормального розвитку особистості. Воно містить у собі соціально-побутову та морально-психологічну підтримку;

- **соціальна реабілітація** – це система заходів, спрямованих на відновлення порушених чи втрачених індивідом суспільних зв'язків та відносин внаслідок стану здоров'я зі стійкими розладами функцій організму, зміни соціального статусу; забезпечення збереження їх здатності до роботи і/або полегшення реінтеграції в суспільство, а також незалежного існування;

- **соціальна профілактика** – це діяльність, спрямована на попередження виникнення та розвитку негативних соціальних явищ, соціальних проблем і проблем окремої особистості. Вона передбачає виявлення, усунення або нейтралізацію соціальних і психологічних чинників, які зумовлюють відхилення у соціальному розвитку людей похилого віку, в їхній поведінці, стані здоров'я тощо, а також в організації життєдіяльності, що призводять до появи та загострення проблем.

Узагальнюючи досвід соціальної роботи з людьми похилого віку, доцільно виокремити **технології** роботи з даною категорією населення.

Під технологією соціальної роботи розуміють сукупність прийомів, методів, які застосовуються соціальними службами, установами соціального обслуговування, громадськими й іншими організаціями, соціальними працівниками, волонтерами для досягнення поставленої мети соціальної роботи, розв'язання різного роду соціальних проблем, забезпечення ефективності реалізації завдань соціальної допомоги населенню.

У практиці соціальної роботи з людьми похилого віку можна виділити:

1) **загальні технології**, які передбачають організацію та здійснення діяльності:

- **соціальна діагностика** – загальний спосіб отримання достатньої інформації про клієнта- людину похилого віку з метою встановлення соціального діагнозу для розробки програми соціальної допомоги;

- **соціальна терапія** – надання клієнтові похилого віку допомоги в розвитку особистості, усунення негативних впливів і подолання якостей, які заважають повноцінній життєдіяльності, що сприятиме поліпшенню його соціального здоров'я;

- **соціальне консультування** – надання вичерпної інформації про варіанти соціальної допомоги клієнтові похилого віку й вибору ним дій, форми поведінки з метою досягнення оптимального вирішення його проблеми;

- **соціальна адаптація** – процес активного пристосування клієнта похилого віку до нових для нього соціальних умов життєдіяльності;

- **соціальна підтримка** – діяльність, спрямована на компенсацію ресурсів індивіда або соціальної групи, втрачених під впливом проблеми.

2) **спеціальні технології**, що є основою різних видів соціальної допомоги та спрямовані на вирішення конкретних проблем:

- **соціальне піклування** – допомога в задоволенні потреб та захисті громадянських прав особам похилого віку, які фізично неспроможні це зробити самостійно або визнані недієздатними, здійснюється соціальним працівником відповідно до державного законодавства;

- **соціальний патронаж** – допомога в організації життєдіяльності клієнтам похилого віку, що потрапили у складну життєву ситуацію й не здатні або втратили можливість самостійно її подолати, здійснюється на тривалій основі та на термін, необхідний для

розв'язання даної ситуації;

- соціальне обслуговування – надання комплексу соціальних послуг громадянам похилого та старого віку в домашніх умовах або спеціалізованих закладах;

- соціальне представництво – захист прав і інтересів громадян похилого віку в установах, організаціях.

Практика соціальної роботи з людьми похилого віку показує, що успішність застосування тих або інших технологій роботи залежить від особистісних якостей та професіоналізму фахівця. Соціальний працівник повинен зуміти з'ясувати проблему клієнта похилого віку, оцінити його потреби, рівень його домагань, усі чинники, що впливають на клієнта та його проблему; спланувати відповідні оптимальні дії; вибрати відповідні методи, засоби вирішення проблеми.

Соціальна робота з людьми похилого віку являє собою багатопрофільну проблему, перш за все з причин неоднорідності самого контингенту за календарним та біологічним віком, попереднього медичного та професійного анамнезу, ступеня втрати працездатності, самооцінки та потреб, здатності до інтеграції в суспільство та самообслуговування.

При організації соціальної роботи з людьми похилого віку необхідно враховувати соціально-групові та індивідуальні особливості старіючих людей, їх освітній рівень та інтереси, вікові зміни інтелекту, пам'яті, здатність сприймати нову інформацію. Зміст соціальної роботи повинен ґрунтуватися на психофізіологічних особливостях організму, його здатності до пристосування, залежно від можливостей компенсаторно-відновлюючих процесів, до нових умов життєдіяльності.

Соціальна робота з людьми похилого та старечого віку має свою специфіку та відрізняється від того уявлення про соціальну роботу, що вже склалось. Ця специфіка пояснюється фізіологічними, психологічними та соціальними особливостями людей похилого віку, які пов'язані зі змінами, що відбуваються під час старіння, та впливають на вибір технологій соціальної роботи з даною категорією населення.

Соціальна робота з людьми похилого та старечого віку повинна бути спрямована на створення умов для самореалізації особистості літньої людини, насиченості її життя активним змістом, новими стосунками, які компенсують та заповнюють чисельні втрати старості (втрату чоловіка/дружини, друга, колеги, погіршення здоров'я та ін.). Важливо не тільки давати людині, але й допомогти їй продовжувати віддавати себе, зберігаючи тим самим стійкість, гарантію певної стабільності, оптимістичну та реалізуючу надію на те, що й у нових умовах людина залишається потрібною.